

Óleo de Fernando Fraga da exposição «Almas urbanas», realizada no Edifício Liceo no 2014.

Óleo de Fernando Fraga da exposición «Almas urbanas», realizada no Edificio Liceo no 2014.

ANUARIO BRIGANTINO

Historia - Arte - Literatura - Antropoloxía - Entidades culturais e deportivas - Acontecementos do ano - Administración Municipal

Fundado por D. Francisco Vales Villamarín

Comité científico

Alfredo Erias Martínez (director)
Xosé Mª Veiga Ferreira (subdirector)
Alberto López Fernández (secretario)

Fernando Alonso Romero
Manuel Ares Faraldo
Manuel Mª de Artaza Montero
Pablo Cancelo López
Marta Colón Alonso
Concepción Delgado Corral
Mª Jesús Lorenzo Modia
Carmen Manso Porto
Xosé Luís Mosquera Camba
Manuel Núñez Rodríguez
Xosé Ramón Barreiro Fernández
José García Oro
Luís Monteagudo García
Carlos Pereira Martínez
Antonio Raúl de Toro
Xesús Torres Regueiro
José Manuel Vázquez Mosquera

Sempre no recordo(†):

José Antonio Fernández de Rota
Antonio Meijide Pardo
José Antonio Miguez Rodríguez

Colaboradores técnicos

Ermita Rodríguez Pérez

EXCMO. CONCELLO DE BETANZOS

2014

nº 37

Dos traballos asinados
responden os seus autores; dos
demais, a dirección do
ANUARIO BRIGANTINO

Data límite de admisión de
orixinais:
31 de MARZO

REDACCIÓN
INTERCAMBIO

Excmo. Concello de Betanzos

**Arquivo e Biblioteca
Municipais**

Rúa Emilio Romay, 1
15300 Betanzos, A Coruña
Tlf. (981) 771946

anuariobrigantino@gmail.com
alfredoerias@gmail.com

Cuberta:

*Torques, brazaletes e argolas da
«Colección Rafael Seoane» do
Museo das Mariñas. Foto: Lois
Ladra.*

Contracuberta:

*Mes de Novembro no calendario
medieval da igrexa de Santa María
do Azougue, de Betanzos; debuxo de
Alfredo Erias.*

*Deseño da cuberta, composición
e maqueta: Alfredo Erias.*

*Depósito legal: C-680/96
ISSN: 1130-7625*

Imprime: LUGAMI -Betanzos-

O *Anuario Brigantino* é unha revista de investigación, editada polo Concello de Betanzos, que está considerada na categoría “C-Normal” segundo valoración do Ministerio de Cultura, e clasificada, así mesmo, pola UNESCO (080000, Multidisciplinares. Humanidades).

A presentación e a aceptación de traballos implica a cesión automática de dereitos de publicación por parte do autor, tanto en formato papel como en Internet. O *Anuario Brigantino* completo (desde 1948 ata hoxe) pode consultarse nas webs:

<http://www.betanzos.net>

<http://anuariobrigantino.betanzos.net>

<http://hemeroteca.betanzos.net>

Ademais, intégrase nas bases de datos da BIBLIOTECA XERAL da UNIVERSIDADE DE SANTIAGO DE COMPOSTELA, accesible na páxina: <http://busc.usc.es>

Tamén aparece nas seguintes bases de datos: RISO e ISOC, esta realizada polo «*Centro de Información y Documentación Científica*» (C.I.N.D.O.C.) do C.S.I.C; DICE («*Difusión y Calidad Editorial de las Revistas Españolas de Humanidades y Ciencias Sociales y Jurídicas*»); DIALNET («*Portal de Difusión de la Producción Científica Hispana*»); RILM *Abstracts of Music Literature (Repertoire International de Litterature Musicale)*; MIAR (*Matriu d'Informació per a l'Avaluació de Revistes*); LATINDEX (*Difusión y Calidad Editorial de las Revistas Españolas de Humanidades y Ciencias Sociales y Jurídicas*); *Ulrich's Periodicals Directory*; REBIUN (Red de Bibliotecas Universitarias Españolas) Catálogo de Publicaciones Periódicas...

Ilmo. Sr. Don José Ramón García Vázquez

*Alcalde-Presidente
do Excmo. Concello de Betanzos*

Un ano máis teño a enorme satisfacción de presentar o *Anuario Brigantino 2014, nº 37*, que, coma sempre, non soamente se edita en papel, senón tamén en Internet e, conta co complemento dun ciclo anual de conferencias.

A vida cultural de Betanzos neste 2014 foi intensa e dos moitos acontecementos que tiveron lugar, quixera subliñar algúns. Por exemplo, a «XIV Semana Internacional de Cine de Betanzos», adicada a Luis Eduardo Aute; O «III Festival BetanJazz»; a «Historia de Betanzos en fotografías», organizada por Ton Pena e Moncho Presedo; a reedición da Bienal Balconadas, etc. Especial foi a visita do gran barítono italiano Leo Nucci.

E no capítulo das homenaxes, foron moi emotivos os actos de entrega do título de Fillo Predilecto de Betanzos a Santiago de la Fuente García sj., a título póstumo, e tamén o de Fillo Adoptivo de Betanzos a Francisco Javier Etcheverría de la Muela. O concello organizou ademais o Memorial Carlos López García-Picos. E unha Comisión de Antigos Alumnos celebrou o centenario das Escolas García Naveira con diversos actos en homenaxe a estes irmáns que tanto marcaron a vida social e cultural dos betanceiros.

E agora permítanme que felicite ao director do *Anuario Brigantino*, Alfredo Erias, porque o 30 de xaneiro de 2014 leu na Univ. de Santiago de Compostela a súa tese de doutoramento pola que acadou un «Sobresáinte *cum laude*», e que nos deixa para sempre unha obra monumental, «*Iconografía de las tres iglesias góticas de Betanzos...*» que subliña amplamente o feito de ser a nosa cidade a capital do gótico galego.

Sen embargo, a familia do *Anuario* tamén tivo a súa faciana triste, porque faleceu o seu secretario de tantos anos, Xulio Cuns Lousa, Fillo Predilecto de Betanzos, gran figura intelectual da nosa cidade, que destacou como guitarrista, actor, escritor, conferenciante, tradutor, investigador, etc. Del quedanos ademais a súa querencia pola conversa cos amigos e o seu nome ligado á Aula Municipal de Cultura.

Por último, agradezo ao Banco Etcheverría e á Fundación Manuel Villuendas Pena a súa axuda. E, coma sempre, o meu agradecemento especial aos autores, ao concelleiro de Cultura saínte, Francisco Díaz, á concelleira entrante, María Barral, ao director, Alfredo Erias, ao subdirector, Xosé Mª Veiga e a todos os membros do Comité Científico e técnicos.

MOI AGRADECIDO!

*Óleo de Fernando Fraga da exposición «Almas urbanas»,
realizada no Edificio Liceo no 2014.*

ÍNDICE

Historia...

* Túmulos prehistóricos dos concellos de Neda, Fene, Mugardos e Ares (A Coruña), polo GRUPO DE ARQUEOLOXÍA DA TERRA DE TRASANCOS	11
* Ourivería galaica no Museo das Mariñas: a Colección Seoane, por LOIS LADRA, XOSÉ-LOIS ARMADA e MARCOS MARTINÓN-TORRES.....	25
* Conexións lingüísticas entre as Illas Británicas e a Península Ibérica: Unha perspectiva nova para unha pregunta vella, por JAMES DURAN / SÉAMAS Ó DIREÁIN.....	53
* La embarcación de la jarra romana del río Ulla (Galicia), por FERNANDO ALONSO ROMERO.....	93
* Mozas-dragón e mozas de dragóns, por M ^a AURORA LESTÓN MAYO.....	103
* Un exemplo de contrato de aprendizaxe suscrito en Ferrol durante el Antigo Réxime: el platero Juan Pasqual y su aprendiz Francisco Cordido, por PEDRO JAVIER GONZÁLEZ RODRÍGUEZ.....	123
* Reflexiones en torno a la acción educativa de los Hermanos García Naveira en Betanzos, por EDUARDO JOSÉ FUENTES ABELEDO.....	137
* <i>As Escolas Nacionais de Primeira Ensenzanza</i> vila de Betanzos (1936-1951), por SARA RODRÍGUEZ PÉREZ.....	161
* El Teatro Alfonsetti de Betanzos -Tercer acto-, por MARTA GONZÁLEZ RODRÍGUEZ.....	201
* El Sanatorio Marítimo de Oza: institución pionera en la atención de la infancia enferma española (1910-1936), por ANAL. RODRÍGUEZ DÍAZ.....	235

Arte, Literatura, Antropoloxía...

* Ermidas e capelas desaparecidas na comarca das Mariñas, por XOSÉ MARÍA VEIGA FERREIRA e JUAN SOBRINO CEBALLOS.....	253
* Camiño Mariñán de peregrinación, por ALFREDO ERIAS, JOSÉ FRANCISCO CASTRO, EDUARDO MUÑOZ (da Asociación de Custodia do Patrimonio Cultural «Vedoreira») e JOSÉ SOTO (da Asociación «Refuxios do Río Mandeo»)...	311
* Informe sobre o escudo heráldico municipal de Betanzos, por ALFREDO ERIAS MARTÍNEZ.....	345
* Ricardo Vilanova, pintor de cámara en época de Isabel II, por JOSÉ HERVELLA VÁZQUEZ.....	417
* Santos profilácticos e curativos de diferentes doenzas do gando na provincia lucense, por JOSÉ MANUEL BLANCO PRADO.....	423
* Juegos Florales de Galicia (IV): Juegos Florales de Betanzos (1946), por JOSÉ-DOMINGO VALES VÍA.....	445

* Obra poética de Salvador Cabeza de León, por CONCEPCIÓN DELGADO CORRAL.....	457
* Herba Moura: a historia de tres «sabichonas garabateiras», por IRIS GEY LÓPEZ.....	471
* Unha proposta de lectura de GRUPO ABELIANO, por MARÍA GARCÍA GONZÁLEZ.....	481
* Berger, Betanzos y mi hijo, por CARLOS PENELAS.....	489
* Berger, otra vez Berger, por CARLOS PENELAS.....	493
* «Desta imos presos». A miña relación con Carlos López-García, por MARGARITA VISO SOTO.....	497
* Entrega del TÍTULO DE HIJO PREDILECTO y MEMORIAL en honor y reconocimiento a SANTIAGO DE LA FUENTE GARCÍA S. J., por VICENTE DE LA FUENTE GARCÍA.....	505
* Historias de Betanzos: LOS CUPIDOS JUAN M ^a GARCÍA OTERO.....	525
* Presentación del Anuario Brigantino 2013, n ^o 36, por M ^a TERESA AMADO RODRÍGUEZ.....	529

Entidades culturais e deportivas...

* FUNDACIÓN CIEC.....	539
* Outras entidades.....	547

Acontecementos do ano 569

* Pregón da XVII Feira Franca Medieval de Betanzos, por TONI SIVA.....	579
* Pregón das Festas Patronais, por SUSANA VÁZQUEZ CUPEIRO.....	583
* Función do Voto, por JOSÉ RAMÓN GARCÍA VÁZQUEZ.....	586

HISTORIA...

Óleo de Fernando Fraga da exposición «Almas urbanas», realizada no Edificio Liceo no 2014.